

HELGERUM

*- med de starka kvinnorna
och
de framgångrika männen*

Kunskapskällans Skriftserie Nr. 11

HEIL GERMAN

— THE —
— OF —
— THE —

Förord

Kunskapskällan innehåller många dolda skatter. Sedan 10 år tillbaka finns en studiecirkel, under Bengt Myrgårds ledning, som består av medlemmar från Kunskapskällans Vänner och Ellen Keys Vänner i Tjust. Ämnet för årets träffar har varit Helgerums slott. Gruppens studier har vid ett par tillfällen resulterat i någon småskrift som fått utgöra Kunskapskällans årsskrift. Olika typer av spännande material har lyfts fram som ryms inom Kunskapskällans samlingar. 2001 kom skriften Ellen Key och kärleken. Utställningen Konst uppåt väggarna från 2006 innehöll konst med religiösa - och fostrande motiv samt verk av aktuella Västervikskonstnärer. Utställningen resulterade även i en årsskrift för Kunskapskällan. 2007 tillkom på initiativ av Bengt Myrgård en Linnéutställning som fokuserade på Linnés - och hans lärjungars böcker.

Rubriken för årsskriften 2009 är Helgerum - Starka kvinnor och framgångsrika män. Materialet har sammanställts av Sonja Jonasson. Dessutom tillkommer 3 bilagor som Barbro Magnusson och Ingegerd Sandelin ligger bakom. Skriften redogör för Helgerums slott och dess spännande historia. Genom historien har kvinnorna haft stort inflytande för slottets utveckling, vilket redovisas i årsskriften av studiecirkelns medlemmar (se förteckningen s. 17 i årsskriften).

Kunskapskällans Vänner önskar sina medlemmar en angenäm läsning.

Per Nyhlén,

*Ordförande,
Kunskapskällans Vänner*

Anna Maria f. Waselia bergsrådinnan Cederbaum på Helgerum.

Vid en inventering av ett herrgårdsarkiv i Norra Tjust härad hittades 1929 på Åkerholm i Lofta socken en räkenskapsbok från 1700-talets förra hälft. I ett brev från Riksarkivet daterat 19. 10. 1929 till löjtnant Sven Johansson, Åkerholm Lofta beskriver Walfrid Enbom, som gjorde fyndet, det omfattande arbetet som ledde fram till att räkenskapsboken identifierades. Den har tillhört handelsmannen Peter Reincke död 1752 och dennes son kramhandlaren Peter Reincke död 1767 båda i Stockholm. Handel med vaxduk synes ha varit firmans specialitet. Här handlade konstnärer som utförde dekorativa målningar på vaxdukstapeter. Räkenskapsboken påbörjas 1699 och kom förmodligen från Stockholm till Helgerum 1768 i samband med giftermålet mellan bergsrådet Peter Christopher Cederbaum och Anna Maria Reincke som då var änka. Det har gått sjuttio år sedan den påbörjades, den är inte använd på tjugo år av kramhandlaren. Krämarhandeln innebar att säljaren fick sälja hur lite som helst av en vara. I grosshandel var den handelsberättigade förbunden att sälja sina varor till vissa bestämda minimibelopp. Handeln var starkt reglerad även i frihetstidens Sverige. Man vet att baron Carl Adam Raab sänt trycksaker från Helgerum till Åkerholm när han ägde de båda godsena på senare delen av 1800-talet och det är troligt att räkenskapsboken då följde med.

Som barn hörde jag talas om räkenskapsboken och stockholmskan, änkan som gifte sig med Cederbaum på Helgerum. Den enda bok i Åkerholms bibliotek som hade namnen Reincke och Cederbaum i personregistret var Hofréns Herrgårdar och boställen. Där fanns inga uppgifter jag sökte, och jag tänkte inte mer på henne. Nu när en studiecirkel har tagit upp Helgerums kvinnor som ämne ville jag ägna fru Cederbaum en studie även om det finns obetydligt skrivet om henne och hon inte placerats högt på cirkellistan.

Anna Maria Waselia föddes i Köping 1727. Hon var dotter till handlanden Jonas Waselius och hans andra hustru Agneta Eleonora Christiernin. I denna släkt har framstående personer framträtt: handlare, bruksägare och rättslärda. Släkten adlades senare 1783 med samma namn. Anna Maria Waselia, nu 22 år gammal och bor i Stockholm när hennes dotter Anna Marie föds 9 februari 1749. Dotterns far är kramhandlare Peter Reincke. De gifte sig 1756 när Anna Maria väntade deras andra barn.

Kramhandlaren var son till handlanden Peter Reincke och Anna Catherina Petersen. Senast nämnde Reinckes fru var faster till grosshandlaren Herman Petersen, vars barn blev adlade 1770 för sin faders förtjänster med namnet af Petersens. Peter Reincke, kramhandlarens kusin, var ryttmästare Peter Reincke, adlad Ridderstam 1751. Allt detta adlande har jag här beskrivit för att visa att vi har att göra med driftiga människor som levde högre samhällsklassers liv både ekonomiskt, socialt och kulturellt. Anna Maria var i detta hänseende väl jämbördig med bergsrådet Cederbaum från Tjust.

Vi lär känna handelsverksamheten genom kassaboken. Vi ser framgångsrika kunder: ämbetsmän, officerare och konstnärer. Vi kan förmoda att en del är familjen Reinckes vänner. Kanske har också assessor Cederbaum anlitat företaget när han uppför och inreder rokokoslottet Helgerum i Tjust på 1750- och 60-talen. Peter Reincke kan ha varit förlagsman för många av huvudstadens tapetmålare.

Peter och Anna-Maria Reinckes dotter gifte sig 1765 på Vretaberg tre år innan modern lämnar Stockholm med handelsmannen Peter Rahling, senare bosatta i Helsingör. Han kom från Borgå och hans far från Reval. Kramhandlaren, avlider 1767 två år senare. Ett år därefter 1768, gifter sig hans änkan i Stockholm med bergsrådet Peter Christopher Cederbaum - i fortsättningen oftast kallad enbart Cederbaum - jord och industrimagnat från Tjust. Bruden är 41 år och brudgummen 35 år. Brudens son Peter Reincke är då tolv

matbordet. Familjen sökte skydd på en liten holme i Bergqvarasjön. Anna var en dam som skulle sitta på de blåsiga höjderna där dramatiska saker hände, både rikspolitiskt och i släkten med den interna kampen om det sagolika släktarvet.

Anna uppfostrades i ett hem fyllt av gammaldags dygder, gudsfruktan och omtanke om andra. År 1564 gifte hon sig med den 50-årige Charles de Mornay. Bröllopet hölls i Arboga av änkedrottning Katarina, hos vilken Anna varit hovfröken.

Charles de Mornay, född omkring 1514, kom från en av de förnämsta släkterna i Frankrike, med titeln friherre till Varennes. Han räknades bland småsvennerna vid hertig Eriks hov i Kalmar, men Gustav Vasa hyste inte samma respekt för de lycksökare som hans son dragit in i landet.

När Erik blivit kung fick de Mornay njuta av hans ynnest och fick flera politiska uppdrag. Alla krigsoperationer var dock inte helt lyckade. Han blev tillfångatagen av danskarna 1566 och nu fick han vistas som fånge på Kalundborgs slott ända till 1571.

Under hans fångenskapstid hade Johan III blivit kung och de Mornays gamle herre och vän Erik hade satts i fångenskap. Kung Johan var välvilligt inställd till de Mornay men snart började denne inveckla sig i en konspiration mot kungen. Det skulle han inte ha gjort. Trots att Johan visade de Mornay mycket förtroende räckte inte detta. Han blev dömd till döden och avrättad 1574. Charles de Mornays eftermäle – ”en ädling kvick och ridderlig och en svår hjärtekrossare.”

Anna befann sig vid detta tillfälle på Älvsborg. Trots alla hennes försök att få sin make fri avrättades Charles de Mornay på Stortorget i Stockholm.

Anna förblev ensam resten av livet som hon tillbringade på Helgerum och Rumma.

Enligt biskop Petrus berättelse fick Anna och hennes man endast vara tillsammans ett halvt år. Makarna fick ett barn Johan, född 1566, som nu blev Annas hela intresse. Genom vistelser vid främmande akademier och genom utländska resor gavs han den främsta adliga uppfostran som tiden kunde ge. Väl hemkommen hjälpte han med intresse sin moder med skötseln av hennes gods och gårdar och blev även skeppsbyggare.

Lyckan blev inte så långvarig, för 1608 avled Johan de Mornay endast 42 år gammal. I hans äktenskap med Märta Oxenstierna till Fiholm hade inga barn fötts.

Nu stod Anna åter ensam. Till makens och sonens minne donerade Anna 2.200 riksdaler till skolorna i Kalmar och Växjö avsedda att underlätta svenska studenters studier i främmande land. En sådan var Ericus Bernhardi från Växjö stift, som hon underhöll i Tyskland. Även andra studerande ungdomar tänkte hon på.

Annas frikostighet tog sig också uttryck genom gåvor till smäländska kyrkor och hon hade mycket att bestyra för andra, men hennes eget liv var inte någon dans på rosor. På Helgerum och Rumma bedrevs många verksamheter bl.a. tegelbruk och skeppsbyggeri. Var låg då gården Helgerum? Den tycks ha legat uppe på berget sydost om den vi ser idag. Den bestod av en samling envåningshus – långsmala timmerhus kring en fyrkantig gårdsplan med ladugårdshusen kring en annan gårdsplan på något avstånd från mangården.

Anna bodde både på Rumma och Helgerum. Hon skriver till sin frände Axel Oxenstierna:

”Tiden är mig långsam i min ensörjande och ålderdoms tid. Jag är svag och vet inte hur länge min tid kan räcka.” Den 4 september 1617 lämnade Anna jordelivet, 83 år gammal. Hon ligger begravd i Växjö domkyrka under en stenhäll med hennes bild i relief.

Hurudan var då Anna som person. Hon tålde inte högfärd och lyx hos dem som sökte hennes hjälp. ”Tur för henne att hon inte fick se dagens mode.” Långt hår som hängde ner på axlarna reagerade hon starkt emot. En kvinna, sträng och gammaldags – sparsam för egen del men desto frikostigare mot andra. Även gårdsfolket månade hon mycket om.

Anna efterlämnade ett stort arv och nu skulle detta delas mellan arvingarna. Hennes systers ättlingar stod närmast – bland dem Axel Oxenstierna för sin maka Anna Bååt. Efter lottningen kom Helgerumsgodsens att tillfalla fru Annas systerdotter:

KERSTIN BÅÅT och SPARREÄTTEN 1617-1716.

Helgerum med underlydande egendomar kom att tillhöra ätten Sparre i nära 100 år genom Bengt Göransson Sparre 1570-1632, som gifte sig med Kerstin Åkesson-Bååt, död 1628. Deras son Johan Bengtsson Sparre 1616-1655, gift med Emerentia Stake, ägde Roma, Helgerum och Sundsholm. Han ligger begravd i Gladhammars kyrka. Deras äldste son var Bengt Johansson Sparre 1646-1695. Han föddes på Rumma och gifte sig med Beata Ribbing af Zernava.

Sparrarna fullföljde på ett mycket vackert sätt traditionen från fru Anna Trolles dagar som donatorer till kyrka och församling – en tradition som kom att fortleva långt efter deras tid och som är ett av de vackraste och markantaste inslagen i Helgerums historia. Gladhammar var deras sockenkyrka där de också ligger begravda. Kyrkan erhöll flera gåvor bl.a. en altartavla, som skänktes av Johan Sparre 1643 och som nu finns i Gladhammars gravkapell.

Hans maka skänkte en av kyrkklockorna och Bengt Sparre skänkte predikstolen. Under Sparrarnas tid växte Västrums församling fram som en annexförsamling till Gladhammar. Detta kunde ske med donationer av Sparrarna.

Ute vid Björnshuvud som ligger söder om Helgerums slott vid en utbuktning i viken byggdes på 1100-talet ett litet skärgårdskapell för fiskarbefolkningen med kyrkogård omkring. Platsen var föremål för stor vördnad. Traditionen säger att kapellet blev övergivet på grund av det stora fylleri som där ägde rum. Ett stycke in på 1600-talet blev Björnshuvuds kapell nerlagt och lagd till äng. Kyrkklockan lär ha förts till Helgerum som vällingklocka.

Den öde och vackra platsen har länge haft något mystiskt över sig. Sägner berättar om en fiskare som övernattade där och fick uppleva ”en gudstjänst ledd av de döda”.

År 1624 lät Gustav II Adolf ett byte ske mellan Gladhammars kopparverk och Gladhammars gamla prästgård, som sedan byttes ut mot ett hemman i Västrum. Västrums första primitiva predikosal blev en stor stuga som Anna Trolles gamle själasörjare låtit bygga.

Byggnaden är densamma som nu står som flygel till Västrums prästgård. Till denna kyrka skänkte Johan Sparre en kostbar och stor brudkrona prydd med Sparrevapnet. Bonddöttrarna trodde sig ej med nog heder förvarat sin jungfrudom om de ej fingo bära en sådan makt på huvudet.

Det blev i Gladhammars kyrka som några av Sparreätten komma att vila.

Johan Sparres främsta insats i Helgerums historia var att han gjorde denna gård till en verklig huvudgård. Han bodde mest på Helgerum ty det låg närmast "den stora sjön" - avet. Här lät han uppföra en åbyggnad. Rumma däremot fick sin rang sänkt och gjordes nu till enbart ladugård under Helgerum. Gården lät han uppföra mitt uppe i bergskrevorna.

Bengt Sparre avled 1695 och efterlämnade makan Beata Ribbing och minderåriga barn. Sparreättens historia på Helgerum slutar med Karl XI:s stora reduktion. Med anledning av att godset tillhört en förrädare, Charles de Mornay, blev det indraget till kronan som rusthåll under Östgöta Kavalleri. Fru Beata Ribbing fick en svår dragkamp med reduktionskommissionen för att få behålla Helgerum och villkor ställdes. Hon skulle få behålla detta om hon lämnade motsvarande jord i Tjust som ersättning. Detta kunde hon inte, men då uppträdde en rik köpman och brukspatron, som mot vederbörlig ersättning ställde några av sina gårdar till förfogande för bytesändamål. Den slutliga bytesaffären ägde rum 1716 och 1720 dog Beata Ribbing – den sista av Sparrefamiljen på Helgerum.

HANS ANDERSSON 1658-1724 (Industriman nr 1).

För första gången kom Helgerum i ofrälse händer. Hans Andersson synes ha varit en värdig efterträdare. Han var son till rådmannen och bokhållaren vid Västerviks Skeppskompani Anders Andersson. Hans morbror var Johan de Rees. Detta var två av stadens inflytelserika släkter. Hans mamma var född Bauman.

Han fick sin första undervisning på kyrkogården – skolan brann ner vid den stora branden 1666 och hans pappa donerade medel till den nya skolan.

Som 14-åring började han studera i Uppsala och kom hem igen efter 5 år. Vid 23 års ålder gifte han sig med Christina Månsdotter – köpmansdotter från Stockholm och änka efter L. Lidbohm, borgmästare i Västervik. Hon hade en dotter Maria i sitt tidigare äktenskap. Tillsammans fick de två döttrar, Catharina 1683 och Anna 1684.

Catharina var både "döfwer och dumber" (dövstum) sades det, men hon var mycket vacker och med utmärkt gott förstånd.

Från 1680 ägde han Ankarsrums Bruk tillsammans med sin morbror Johan de Rees, som han löste ut efter 2 år.

Nu började han också att lägga under sig andra egendomar och ägde vid sin död c:a 80 herrgårdar och hemman. Han blev som så många andra på den här tiden jordbruks- och bruksägare. Det var en förträfflig och nödvändig kombination. För att driva bruken behövdes skogen som gav ved och kol.

Detta lärde han sig som mycket ung när han började sin bana hos grevinnan Lewenhaupt på Vinäs. Han blev ansvarig för järnbruket i Edsbruk, som han senare köpte.

Pengarna till vidare utveckling av sitt territorium fick han delvis genom krigen. Där behövdes järn och färdiga kanoner.

I Rumhult anlade han masugn och kanongjuteri, i Tovehult stångjärnshammare och masugn och i Tyftingemar ett kanongjuteri.

Hur var egentligen Hans Andersson som chef och människa?

För Beata Ribbing framstod han som en ängel men så änglalik var han inte mot sina arbetare. Han ville hela tiden sko sig. Smedernas lön skulle enligt förordningen utgå dels i kontanter och dels i natura. Den gällande proportionen var en tredjedel kontant men Hans Andersson tyckte att det räckte med en femtedel.

I september 1698 skriver Ankarsrumssmederna brev till bergmästaren och klagar över att Hans Andersson tar ut för högt spannmålspris, varför de blir så skuldsatta att de blir ruinerade och måste "gå ifrån både hustru och barn". De måste arbeta som slavar och trälrar både dag och natt. Detta är bara ett axplock av förhållandet vid bruken.

Hans Andersson bodde på Helgerum och därifrån skötte han sitt imperium. Han gjorde ingen förbättring när det gäller byggnaderna på gården. Det dög tydligen som Sparrarna gjort före honom. Han var en enkel man och avskydde modernt prål. Han donerade ofta till kyrkorna. År 1724 dog han på Helgerum och ligger begravd på Västerviks gamla kyrkogård. Det var vackra ord som sades vid hans grav. Han var faderlig och hjälpsam mot de fattiga. Mot såväl högre som lägre uppträdde han med vänlighet, respekt och fromhet.

Hur hänger detta ihop? Var han både Dr Jekyll och Mr Hyde?

ANNA HANSDOTTER CEDERFLYCHT 1684-1747.

Nu var det dags för ett nytt arvskifte. Arvtagare var Hans Anderssons döttrar Catharina och Anna samt hans hustru Christina.

Anna var gift med en framstående köpman från Göteborg – Anders Nilsson 1670-1747. Han adlades 1718 med namnet Cederflycht – storköpman och redare med överkommissaries titel. Sin rikedom, sin titel och sitt adelskap hade han vunnit på leveranser till armén under Karl XII:s krig mot Norge varunder han med egna fartyg införskaffat korn, havre, brännvin etc. från Holland och England. I samband med giftermålet synes Ankarsrums säteri ha överlämnats till Anna och hennes make, tydligen 1711.

Det uppstod oenighet mellan Christina och hennes döttrar och det var till stor del Anders Cederflychts fel. Slutligen träffades en uppgörelse. Christina ställde den fasta egendomen till döttrarnas disposition mot vissa årliga kontanta belopp. Enligt testamentet skulle hon egentligen få sitta i orubbat bo.

Christina såg också till att ha rätten till Rötсле, som hon fått som gåva av sin make, samt penningmedel i Hamburg och Lybeck. Hon hade också ärvt stenhus i Stockholm.

Till sist ville hon bo kvar på Helgerum med sina döttrar till sin död.

Anna fick nu stå för skötseln av egendomarna då hennes make vistades mycket i Göteborg och någon gång följde hon med dit.

År 1742 dog Catharina och hon hade testamenterat sin del av arvet till Anna.

Det betydde att paret Cederflycht nu var ensamma herrar på täppan.

De begåvades med tre barn – Hans 1707-1748, 41 år, Eric 1711-1738, 27 år och Christina 1722-1740, 18 år. Hans verkade som brukspatron i Ankarsrum efter sin morfar.

Förhållandet mellan Anna och hennes man var inte det bästa. Den definitiva brytningen blev ett storgräl under en resa till Göteborg. Vid "Skafta backe" ville Anna att de skulle stiga av för att spara hästarna, men det ville hennes make inte höra talas om. Då tog Anna

sitt bagage och återvände till Helgerum. Han for vidare till Göteborg. De såg aldrig mer varandra och befattade sig inte heller med varandras ägodelar. Anders Cederflycht levde sedan ensam till sin död 1747. Han ansågs som en "snål, nidsker och karger armling, älskad av ingen".

Anders Cederflychts efterlämnade dödsbo uppgick till 147.866 daler silvermynt. Hur hade han kunnat skrapa ihop allt detta? Tydligt hade denne sluge affärsman i likhet med sin kollega och svärfar Hans Andersson lyckats lägga under sig mycket gammal adelsjord under adelns svårigheter i samband med den stora reduktionen. Rikedomarna efter honom ärvdes av sonen Hans, som tyvärr dog endast 8 dagar efter sin far.

Detta var ett hårt slag för Anna. Hon började tröttna på allt ansvar och överlämnade skötseln av Ankarsrums Bruk till sin gamle rådgivare häradshövdingen E. M. Sjöberg.

Anna Cederflycht började nu att bli den stora donatorn. Hon kunde genom sin makes stora rikedomar hjälpa de fattigaste att få en bra bostad och trygg avslutning på livet. Det var fyra fattighjon från vardera Gladhammar, Västrum, Västervik och Hallingeberg som blev de lyckliga. Hon lät bygga Cederflychtska fattighuset i Västervik och såg till att det skulle finnas pengar till underhåll och drift. Arkitekten Carl Hårleman ritade detta vackra hus och det stod färdigt 1751.

Anna utsåg en syssloman, Sigfrid Gahm Johansson, som hon kunde lita på. Han såg till att allt sköttes enligt hennes önskan.

Detta var för bra för att vara sant. Det var svårt för dem som hade det bra ställt att se de fattiga bo i ett av de finaste husen i stan. När sysslomannatjänsten blev ledig fick borgmästaren denna och flyttade in i tjänstebostaden på andra våningen. Han ville inte se fattighjonen i trapporna och ute på gården och körde in dem med en käpp.

Anna gjorde även andra donationer – en ny kyrka i Hallingeberg 1751 som efter många olika tvister invigdes först 1760. Pengarna räckte också till altare, predikstol och altarsilver. Hon överlämnade även ett belopp till Västrums kyrka. I detta ingick underhållet av den Cederflychtska graven. Hon hade tidigare skänkt medel till en ny kyrkklocka 1740 och dessutom till en ny klockstapel 1745.

Altartavlan och predikstolen i Västrums gamla kyrka skänktes av Anna och hennes syster Catharina 1727. Hon skänkte också en vinkanna. De kostbara ljusstakarna på altaret är en gåva från Anna. Tack vare Anna Cederflycht fullföljdes Helgerums-herrskapets gamla traditioner att givmilt donera till kyrka och församling.

Anna avled på Helgerum år 1752 – 69 år gammal. Hon ligger begravd i det Cederflychtska kapellet på Västrums kyrkogård. Här finns också ett kostsamt snidat och förgyllt epitafium med Annas, Catharinas och hennes dotter Christinas namn. Annas båda söner Hans och Eric fick också ett likvärdigt epitafium. Anna hade bott på Gamlegården som tillkom på Sparrarnas tid –hundra år tidigare. Några större om- och tillbyggnader hade ej gjorts under denna tid. Möblering och husgeråd tycks vara i gammeldags karolinskt snitt. Nämnas bör också det stora biblioteket med c:a 400 band. Ett påfallande drag var förekomsten av engelska och holländska böcker.

Nu stod Helgerum åter redo att ta emot nästa generation.

Anna hade en halvsyster Maria. Hon var dotter till Christina i hennes äktenskap med Lars Lidbohm. Helgerum övergick nu till hennes barnbarn, Maria 1678-1747 som var gift med Peter Bauman 1705-1741, handlande i Västervik.

De fick två barn Lorentz 1705-1741 och Christina 1702.

Lorentz var gift med Catharina Hoppenstedt. De fick sonen Peter Christopher 1733-1795 – gift med Anna Maria Waselia 1727-1792, som fick ärva 2/3 av Helgerum. Christina Bauman gifte sig med Fredrik Granschoug och deras son Johan Fredrik 1727-1758 fick ärva 1/3 av Helgerum.

Genom köp lyckades Peter Christopher utlösa sin kusin och Helgerum fick nu en enda ägare – Peter Christopher Bauman. Johan Fredrik byggde för sitt arv Odensviholmsgodset med den slottsliknande huvudbyggnaden.

PETER CHRISTOPHER BAUMAN – adlad CEDERBAUM 1733-1795 (Industriman 2).

Han var son till handelsmannen i Kalmar och Västervik Lorenz Bauman och barnbarn till Annas halvsyster Maria. Modern dog 1736 och fadern 1741.

Peter Christopher var då 19 år. Redan då Annas son Hans dog 1748 stod det klart att en del av arvet skulle gå till honom. Morbrodern Caspar Hoppenstedt började nu intrimningen för uppgiften att ta över allt vad Anna ägt av jordbruk, järnbruk, gruvor mm. Peter Christopher var en klipsk ung man och "nu skulle han kosta på". Han fick börja studera i Uppsala vid 15 års ålder och samtidigt göra studieresor i Sverige och senare, åren 1749-50 även i Tyskland.

Under sina resor antecknade den vetgirige Peter Christopher allt han såg – bergshantering, ekonomi, sedvänjor, folklynne, författning, samhällsförhållanden, handel, industri, myntsorter – särskilt intresserade han sig för mineralsamlingar. Han var en yngling med lust att lära. Återkommen till Sverige studerade han kemi.

Han ansökte om assessors titel och vid 22 års ålder om att bli adlad, helst till Cederflycht men det blev Cederbaum 1756.

Peter Christopher önskade att göra Helgerum och Ankarsrum till en enhet.

De första åren använde han till att förbättra jordbruket med stenröjning, utdikning och att anlägga stengärdesgårdar. Han hade nu köpt Torsfall och han importerade jordbruksredskap från Holland, tog upp skeppsbyggeriverksamheten som Johan de Mornay hade startat på 1500-talet, anlade garveri, pappersbruk och tegelbruk samt förbättrade och utvidgade järnverken i Ankarsrum och Tovehult. Nu tillkom också gruvorna och kopparverken i Solstad och kopparverket i Gladhammar.

Under en kort period ägde han Kosta Glasbruk. Anledningen var att ägarna till glasbruket stod i skuld till Anna Cederflycht. Dessa fordringar ärvde Peter Christopher. När de inte kunde betala kom glasbruket att tillhöra honom. Han avvecklade ägandet redan 1761

När den rike ynglingen 1753 tillträdde den väldiga domänen fanns här som residens anspråkslösa timmerbyggnader med torvtak härrörande från Sparrarnas tid. Detta var ju verkligen inte ståndsmässigt – åt en blivande adelsman. Nej, nu skulle det byggas och det byggdes ett slott som blev banbrytande för den tidens byggnadskonst – ett

stenslott som var det första moderna i Småland – en gränspåle mellan karolinsk tradition och rokoko. Platsen för slottet ligger nu med en strålande utsikt över Gåsfjärden. På taket ut mot fjärden gjordes ett utbygge, som på översta spetsen pryddes med en glaskula, stor som en 12-liers spann och som bländande lyste ut över fjärden. På baksidan av slottet byggdes två flyglar och på framsidan två paviljonger.

Utökandet av "industrin" fortsatte. År 1760 anlades järnbruk vid Björnshuvud, men det brann ner 1768. År 1763 köpte Peter Christopher Gladhammars gamla koppargruvor. Han satsade mycket under 60- och 70-talen för att få ordning på förfallet. Han byggde landets största stollbyggnad som har med gruvsdriften att göra och han anlade högugnar.

År 1767 förvärvade han Solstads koppargruvor och Mörtfors kopparverk utan större eller omedelbar vinst. År 1775 anlade han ett manufakturverk vid Ankarsrum. Han förnyade verkstäder och senare också skärverk för spiksmedet. Han byggde vägar och broar, bl.a. flottbroar över Maren och Långsjön och inte att förglömma Tackjärnsvägen. Det var tackjärn som transporterades med oxkärror mellan Ankarsrum och Tovehult. De möttes på halva vägen för omlastning. Stackars folk och djur – vad de fick slita!

År 1777 hittades kobolt i Gladhammars gruvor – då den största fyndigheten i landet. Hamnar fanns då i Helgerum, Verkeback, Solstadström och Grop.

Peter Christophers allra största intresse var mineraler och han ägde en av landets största samlingar - 3.000 stuffer (stuff = provstycke av mineral och bergarter). Dessa förvarades i den ena av paviljongerna vid slottet.

Mot slutet av sin levnad lät han upprätta en stor översiktskarta över sina samlade domäner kring Ankarsrum och Helgerum – finns numera i Ankarsrums arkiv.

Han gifte sig 1768 vid 35 års ålder med den 10 år äldre Anna Maria Waselia, tidigare gift Reincke. De fick inga barn tillsammans men Maria hade två barn i sitt tidigare äktenskap, Anna och Peter Reincke. Nu uppträdde brukspredikant, informator och sällskapsdam. Mera om detta finns som bilaga i slutet av denna redogörelse. "Om Anna Maria Waselia".

Det är från Cederbaums tid som spökhistorierna på Helgerum härstammar. Den typiska herrgårdssäggen är den svartklädde kusken som kör de svarta hästarna i flygande fläng uppför trapporna för att hämta den mystiske baronen.

I ett av rummen på tredje våningen kan man se en vit skepnad svepa förbi. I detta rum tordes ingen ligga. Under hela 1800-talet användes detta som linnekammare.

Peter Christophers styvson Peter Reincke avled 1785 och hans hustru 1792. Självt "levde" han till 1795.

Hans sista år blev mycket dystra. Han blev en enstöring och ensamheten gjorde honom underlig. Till slut drabbades han av slag och sinnessjukdom. Innan dess hade han överlämnat skötseln av egendomarna till lagman Granschoug på Odensviholm.

Peter Christopher Cederbaum avled den 10 oktober 1795 på Brukspatrongården 6 i Västervik och han ligger begravd i Västerviks gamla kyrka.

Det var som om det vilade en förbannelse över de stormrika ägarna till Helgerumsgodset. När bergsrådet Peter Christopher Cederbaum avled var hans hustru och arvtagare styvsonen Peter Reincke redan döda. Styvsonens änka och barn samt styvdotterns barn stod som arvingar till bergsrådets förvärvade förmögenhet, medan Peter Christopher Cederbaums kusin:

EMERENTIA BÄCKERSTRÖM 1745-1817 ärvde hans förmögenhet.

Emerentia Brita Maria Bäckerström var dotter till brukspatron Baltzar Georg Hoppenstedt. Hon gifte sig vid 25 års ålder med prosten Anders Bäckerström i Ljungby vid Kalmar. De fick två flickor som båda var "sinnesslöa" och dog vid unga år. Vid det första arvskiftet 1796 mottog Emerentia arvet obeskuret och kom att förvalta den avlidne broderns barns del tills de blev myndiga.

Året efter fortsatte arvskiftet och broderns barn kom att äga Ankarsrums Bruk från 1799 med J. Gustaf de Maré som disponent.

Emerentia behöll Helgerum och de industrier, som tillhörde – pappersbruket, tegelbruket och skeppsvarvet. Därtill kom också Solstad gruva som under Cederbaums sista år legat mer eller mindre i träda.

Driften återupptogs under Emerentias ledning, men i liten skala och 1808 lades verksamheten ner.

Emerentia bodde mestadels i Kölby där hon också ägde, förutom Kölby egendom, del i Lovers alunbruk samt handelshus och rederi i Kalmar. Hon var då länets rikaste kvinna.

Det var med hjälp av huskaplanen och prosten J. C. Lindbäck, som hon klarade att (miss)sköta ekonomin. Hon hade fullt förtroende för sin huspräst, men från annat håll, bl.a. släktingarna till Emerentia fick han hård kritik för sitt lösliga sätt att bokföra in- och utgifter och framför allt hans sätt att skjuta på utbetalningar, vilket ställde till stora problem för många av leverantörerna av produkter och material. Emerentia blindade dock för hans brister och oegentligheter och godkände hans enkla noteringar över ekonomin.

Efter Emerentias död blev släktingarna mycket upprörda över att Lindbäck fanns upptagen bland de som fick ärva. De var helt bestörta över att det i testamentet stod att Lindbäck ensam och utan redovisningsskyldighet hade anförtrotts uppdraget att ombesörja doktorinnan Bäckerströms begravning.

Emerentia delade sorgen över att barnen dött i unga år med sina kvinnliga föregångare på Helgerum – Anna Trolle och Anna Cederflycht. Det andra som hon delade med dem var sin generösa läggning. Precis som de gjort skänkte hon pengar till sjuk- och fattigvården. Hon lät bygga Kallernäs som läkarbostad i en tid då landsbygden ännu var i avsaknad av läkarhjälp. C.P. Engström var den förste läkaren. Han var "bruksmedicus" vid Ceder-Baumska verken i Kalmar län.

Både i Västrum och Ljungby inrättades ett sockenmagasin där fattiga och behövande kunde få hjälp.

Emerentia donerade mycket pengar till kyrkor och bl.a. till utsmyckningar i kyrkorna i Västrum, Gladhammar och i Ljungby socken.

När Emerentia avled 1817 begravdes hon i Kölbygraven och kistan med "Mensklighetens Vän de fattigas Moder den välgörande Frun", bars av 12 präster.

När man med 30 knop i timmen färdas genom historien så är det tätt mellan arvskiftena. Nu var det dags igen för nästa generation att ta vid. En skara arvingar samlades åter för bouppteckning och arvskifte. De lyckliga ägarna var Emerentias bror Bergsrådet Baltzar Esaias barn:

BALTZAR ESAJAS HOPPENSTEDT 1776-1819.

Baltzar var gift med Margareta Sofia Wallenstråle 1782-1818.

De bosatte sig omedelbart på Helgerum. Om denne brukspatron är inte mycket känt, men däremot beskrivs hustrun Margareta som en kvick glad och spirituellt person. Deras saga blev mycket kort. Margareta avled 1818 och Baltzar 1819. De ligger begravda på Västrums kyrkogård.

Bergsrådet Hoppenstedt och hans maka efterlämnade två döttrar av vilka den äldsta Emerentia endast var 19 år gammal. Under en tids vistelse hos sin förmyndare, brukspatron Claes von Stedt på Hellinge, mötte hon där sin blivande make, dåvarande majoren friherre Eric Gabriel Leijonhuvud 1782-1848.

SOPHIE EMERENTIA och ERIK GABRIEL LEIJONHUVUD.

Efter giftermålet 1820 flyttade de nygifta in på Helgerum. Han var officer och deltog i många krig. Mellan åren 1806-10 satt han i fransk fångenskap. Som person var han framstegsvänlig och folklig. Han hade stort intresse för musik och vitterhet som han delade med sin hustru. Romantikens herrgårdsliv fick kring de båda makarna ett av sina bästa och vackraste uttryck.

Sophie Emerentia var en mästarinna på piano och Eric Gabriel duktig på fiol.

En framskjuten roll i livet på Helgerum hade Erics bror Abram, som var lam i benen sedan 17-års åldern och sökte tröst i böcker och studier, framför allt de franska 1700-tals författarna. Detta intresse delade han med dottern Sophie och hon lyssnade girigt och gjorde även ett och annat inlägg

Hon mindes gärna de lyckliga åren på Helgerum.

Erik Leijonhuvud var en känslornas man, en idealist. Denna fina egenskap gick inte riktigt att förena med de hårda tag som behövdes för att driva Helgerum och alla dess olika industrier. År 1823 tog han avsked från sin militära tjänst för att ägna sig åt sin egendom.

Det fanns många anställda och det tärde på ekonomin. Penningbekymmer och kriser infunno sig och ökade år för år. Svårigheterna kulminerade 1836 sedan godsherrn lidit av en långvarig sjukdom. Med mycket sorg i hjärtat beslöt han att sälja Helgerum.

Flytten gick till Stockholm med ångbåt. Efter ett par år flyttade familjen 1838 till östgötagården Manhem, där baron Leijonhuvud byggde sig och sin maka ett nytt hem. Han avled 1848 och hans hustru 1870.

SOPHIE ADLERSPARRE, född LEIJONHUVUD.

Sophie föddes den 6 juli 1823 på Helgerums slott. Hon avled 1895 och blev alltså 72 år gammal. Sophie utvecklade en stark personlighet redan vid tidig ålder. Hennes envishet var både påtaglig och kom i förening med en karismatisk utstrålning att bli drivkraften i hennes livsgärning.

Familjelivet skulle dock komma att drastiskt förändras. När fadern avlidit var det åter dags att bryta upp. Modern, Sophie och hennes yngre syster flyttade nu tillbaka till Stockholm medan de båda bröderna studerade på annat håll. Familjen hade inga pengar och på något sätt måste flickorna försörja sin mamma varför det stora kraftprovet nu kom.

Kvinnlig försörjning var på den tiden något som man ägnade sig åt i hemlighet, i synnerhet om man hade en högre samhällsställning, vilket denna familj fick anses ha. Sophies skicklighet i musik och handarbete kom nu väl till pass, medan Amalia mest ägnade sig åt vitbroderier. Amalia blev dock sjuk och avled i november 1849, vilket än mer kom att sätta sin prägel på Sophies personlighet. Mer och mer klarnade det för henne att det glädjelösa livet med nålen och musiklektionerna inte var vad hon skulle syssla med. Pennan kom istället att bli hennes vapen till en ny värld.

Nu började karriären.

Årsskiftet 1855-56 sammanfördes Sophie med jämnåriga Rosalie Roos, sedermera Olivecrona. Båda kände intuitivt att de behövde varandra och snart var vänskapsbandet knutet. De startade 1859 Tidskrift för hemmet tillägnad den "svenska kvinnan". Den utgavs i hela 26 år och redigerades de första nio åren anonymt av Sophie och Rosalie. Tidskriften utvecklade sig alltmer till en plattform för idédebatt och reformförslag – t.ex. elementarläroverk för flickor, öppnandet av konstakademin för kvinnliga elever, kvinnlig sjukvård i fält – det blev sedermera Röda Korset – och hör och häpna för kvinnlig värnplikt.

Nästa projekt blev en läsesalong för kvinnor. Inom loppet av tre veckor hade ett femtiotal abonnenter anmält sig och man lyckades genom gåvor och förläggare skrapa ihop c:a 500 volymer. Även männen krävde att få några timmar öppet enbart för dem. Man kan nog lugnt påstå att detta var början till biblioteksverksamheten i Sverige. Sophie ombads att skriva en riksdagsmotion om statsanslag till dövstumsskolan. Fredrika Bremer döpte den till Tysta Skolan – nuvarande Manilla på Djurgården i Stockholm.

Så blev det dags för kärleken. Sophie hade nämligen mött Axel Adlersparre, som blivit änkeman med fem barn. Tycke uppstod och det resulterade i giftermål 1869 och Sophie var då 46 år gammal.

Sophie engagerade sig i allt som berörde kvinnor. Vi får inte glömma Handarbetets Vänner som bildades 1874 och som idag ligger på Djurgården i Stockholm.

Hon var grundaren av Fredrika Bremerförbundet som bildades 1884, alltså nästan 20 år efter Fredrika Bremers död. Under de första elva åren var Sophie den drivande kraften inom förbundet. Som första kvinna invaldes hon i en kunglig kommité 1885, den s.k. flickskolekommittén. Vi får heller inte glömma de unga kvinnliga författare som Sophie aktivt stödde, t.ex. Selma Lagerlöf – utan Sophie kanske ingen Selma Lagerlöf!

Sammanfattning: Tillsammans med Fredrika Bremer och Ellen Key intar Sophie Adlersparre definitivt ställningen som en av de främsta och ledande förgrundsgestalterna i den svenska kvinnorörelsen. Sophie Adlersparre, ehuru författarinna, är dock inte lika välkänd som de båda andra. Detta kan bero på att hon inte utgav några egna fristående alster.

Sophie arbetade målmedvetet för att höja kvinnans status både socialt och intellektuellt. Hon utvecklades från att vara den traditionella hemmafrun till en nästan karriärliknande yrkeskvinna – till en fighter och tuff "terrier". Detta var en bedrift i 1880-talets mansdominerade Sverige.

Sophie var så att säga landgängen mellan Fredrika Bremer och Ellen Key, men Sophie axlade Fredrikas mantel och Ellen Key blev Sophie Adlersparres fortsättningskvinna inom den kvinnliga frigörelseprocessen. Kanske var det därför lyckosamt för Sophie och kanske inte heller en slump att hon inte behövde uppleva Ellen Keys stridsskrift och antikvinnosaksalster Missbrukad kvinnokraft som utkom 1896, ett år efter Sophies bortgång. Sophie "Esselde" Leijonhuvud-Adlersparre är onekligen värd en medaljplats bland 1800-talets kvinnosakskämpar.

Måhända är hon en salig blandning mellan Alva Myrdal, Bang och Margret Thatcher

Från denna spännande utflykt flyttar vi oss åter till Helgerum.

Vem skulle nu flytta in? Jo, köparen fanns nära till hands – ägaren till Linnäs, kaptenen Pehr Hammarsköld som 1836 köpte godset för 140.000 rdr banco.

Han var spekulativ herre som snart nog sålde Helgerum och som sedermera även förlorade sitt vackra Linnäs. Hans ägartid blev endast en episod i Helgerums historia, men desto längre för den nye ägaren.

CARL ADAM JACOB RAAB (industriman nr 3). Gift med MARIE LOUIS RAAB, född KEY 1823-1921.

Marie Louise föddes 1823 på Edsbruk och växte upp under en kort tid på Keyarnas gård Vindö och därefter på Ryssbylund.

Hon var syster till Emil Key och faster till Ellen Key. År 1842 gifte hon sig med baron Carl Raab och bröllopet stod i Ryssby kyrka.

Hurdan var då Marie Louise? Hon beskrivs som en utomordentligt fin personlighet, kännetecknad av djupt psykologiskt intresse för sina medmänniskor och med en ständigt lika fördragsam mildhet mot alla som hon kom i beröring med – hon kunde konsten att behaga alla och dock förbli sig själv.

Hon kunde se det humoristiska i vardagen, uppskatta små vardagliga händelser och lyssna med empatisk förmåga - att se och stötta i allvarliga situationer.

Ellen Key beskriver hur hon som 17-årig "sedlighetsfanatiker" fick goda visdomsord av sin faster som hon återkom till under hela sitt liv: "Ditt absoluta omdöme är naturligt för din ålder, ty då ser man rätt och orätt lika klart avgränsade från varandra som de vita och svarta rutorna på ett schackbräde. När man levt längre ser man att det vita lika ofta flyter in i det svarta som det svarta i det vita."

Marie Louise fördjupade sig i böckernas värld och skaffade sig en förfinad bildning. Denna och hennes livserfarenhet av allt vad hon upplevt och hennes rika klara tanke,, omvandlades till rikedom.

Hon var en sagoberätterska och man samlades gärna vid skymningsbrasan för att lyssna på henne. Hennes dotterson Ivar Holmqvist har i en vacker samling barndomsminnen från 1880-talets Helgerum skildrat hennes berättarkonst. Hon kunde många bygdehistorier och ägde stor hembygdskunskap.

Musiken spelade en stor roll på Helgerum. Vänner ur litterära och konstnärliga kretsar sågos ofta här.

CARL ADAM JACOB RAAB 1815-1902.

Carl föddes 1815 på Kråkerum i Mönsterås. Han gick den militära banan – löjtnant, kapten. Vid faderns död 1841 lämnade han det militära livet och blev godsägare.

Baron Raab var 27 år och hans hustru Marie Louise 19 år och dessa unga makar började en ny löftesrik period på Helgerum. Den varade i 60 år. Liksom sin hustru var han en älskvärd och fin genteman.

Carl Raab hade en ofantlig arbetsförmåga. När han 1855 hade klarat de första åren ekonomiskt sett vågade han sig på ett stort jordförvärv – Åkerholms egendom i Lofta socken som han köpte av F. Rosenqvist och hans maka Emilia Ugargh.

År 1856 gör han ännu en överraskande affär. Han säljer Helgerum, men behåller slottet som bostad.

Köpare var C. af Ekström. Raab hade annat i tankarna – Fogelvik var till salu. Affären stod klar 1857 och säljare var Anders Magnus Koskull.

Den nye ägaren till Helgerum kom snart på obestånd och Carl Raab köpte tillbaka detta 1859. Han var nu ägare till tre stora herrgårdar i Tjust – Fogelvik, Helgerum och Åkerholm.

För allt detta nödgades han laborera med stora penningaffärer och åtskilliga processer. Han genomförde många nyodlingar och rustade upp de industrier, som redan fanns. Han var säkert en av rikets största nyodlare. Den ena efter den andra mossen kartlades och utdikades. Den för Helgerum typiska kombinationen mellan jordbruk och industri behölls. Pappersbruket vid Gölpa började bli omodernt och till slut tillverkades bara skrivpapper, som behövdes för baronens egen väldiga bokföring. Här vid Gölpa drevs också mjölkvarn och benstamp. Tegelbruket vid Grop hölls igång och här fanns också såg och kvarn. Även vid Åkerholm drevs ett tegelbruk. Varvsrörelsen återupptogs men i mindre omfattning. I sin flotta hade baron Raab också en slup, enmastat lastsegelfartyg, uppkallat efter hans maka Marie Louise. På vintern låg skutorna vid varvet. Stapelavlöpfungarna vid Helgerum var stora händelser och då blev det kafferep och middagar och baronen själv gick omkring som en vänlig värd.

Några nya företag grundades också – garveri och tändsticksfabrik vid Tovehult. År 1848 fick han tillstånd att anlägga en snusfabrik. Helgerums slott fick också en ansiktslyftning. En ny ladugård tillkom också uppe på bergknallen jämte en rad nya bostadsbyggnader.

Det var ingen lätt uppgift att sköta alla godsen men han organiserade verksamheten i detalj och han hade en stark tro på bokföring. Varje vecka fick han rapporter med gående bud. Denna "gångpost" var organiserad så här – budbäraren från Fogelvik mötte en man från Åkerholm som i sin tur lämnade väskan till ett bud från Helgerum. Själv gjorde han täta färder till sina gods, där han mötte staben av inspektorer, bokhållare, skogvaktare och andra tjänare som avvaktade hans order och omdömen – klander eller beröm.

Ända in i alderdomen, 75-80 år gammal, gjorde han sina promenader.

Senare for han med häst och vagn den långa vägen till Fogelvik, där han övernattade. På hemvägen stannade han också till på Åkerholm.

Redan kl. 4-5 började dagen. Han var noga med morgontoaletten. Med hjälp av sin betjänt blev det kallvattenbehandling, massage och gymnastik.

Baron Raabs dotterson mötte betjänten som kom rusande och ropade: "Jag ska upp och banka baron".

Baron Raab höll strängt på att hans torpare skulle bo i eget torp med jord att bruka för egen räkning.

Vid sekelskiftets början hade torparen alltmer börjat ersättas med den jordlöse stataren. Mot detta vände sig baron Raab i en liten skrift 1847.

Med statarklassens uppkomst såddes fröet till ett proletariat och orsaken låg i penningaristokratins spekulationsanda.

Det ordnades också skördefester. Efter en tråkig middag blev det dans. Tre-fyra i varje led marscherade till musik. När de passerade baronens fönster hurrades det under saluter. Baron Raab höll i det längsta på det patriarkaliska husbondeväldet. Han förlorade mer och mer kontakten med ungdomens liberala ideal.

År 1888 var baron Raab betänkt på att sälja Helgerum, men det blev inget av.

Hela 1800-talet pågick en stormande utveckling på alla områden där han lade sina tungt vägande ord i vågskålen för den nya tiden. Åren 1866 -75 satt han i första kammaren och tog där del i alla viktiga frågor.

Mot slutet av sitt liv började orken ta slut. År 1897 överlät han Fogelvik till sonen Ossian, sålde Åkerholm och lät 1902 mågen generalintendenten Fredrik Holmquist övertaga ansvaret för Helgerum.

Carl Adam Raab flyttade till Stockholm där han avled 1902.

År 1905 såldes Helgerum och nu började en tid när godset hamnade ur hand i hand.

De närmaste åren ägdes Helgerum av:

Landshövding Conrad Cedercrantz.

Häradshövding Knut Tillberg.

Bergsingenjör Erik Tillberg.

Disponent Herman Huldt.

År 1908 köpte ingenjör Georg Wenström godset och 1909 bildades bolaget Helgerum-Totebo.

År 1911 förvärvades egendomen av Blankaholms Sågverk med Tillberg och Huldt som intressenter.

Helgerum såldes åter och professor Helge Bäckström var ägare några år.

AB Helgerums godsförvaltning lät stycka godset 1924 och gårdarna försålles.

År 1925 fann slottet en intresserad köpare:

CHARLES CAHIER OCH HANS MAKÅ SARA JANE WALKER CAHIER.

Charles Cahier föddes 1868. Han hette ursprungligen Gottfrid Carlsson. Hans far kom som helt ung från Skåne till Stockholm och modern härstammade från Munktellsläkten. De kom att tillhöra den s.k. skeppsbroadeln. Sonen var egentligen tänkt för den militära banan men började studera medicin. Tydligen blev det inte så mycket medicinstudier, ty han gick till sjöss, enligt uppgift av Ingrid Nelson – tidigare granne med slottet. Han var smörgåsnisse och/eller massör på en amerikabåt.

Sara Jane Walker Cahier, föddes den 6 januari 1875 i Nashville, Tennessee, tillhörde en anrik familj både på fädernet och mödernet. Redan på ett mycket tidigt stadium profeterades unga fröken Walker en lysande konstnärsbana men detta ville hennes fader ingalunda höra talas om. Enligt uppgift från hennes sonson Hans Cahier arbetade hon som servitris på ett cafe när hon uppvaktades av Gottfrid Carlsson. Enligt uppgift fick de tre barn, en dotter 1890, en son 1896 och en dotter 1900.

År 1904 gifte de sig i Nice, Frankrike. Turordningen barn – äktenskapet hade kommit av sig redan då.

De antog namnet Cahier och samtidigt blev Sara Jane svensk medborgare. Gottfrid var ju inte heller ett gångbart namn utan det blev Charles. Nu var det Madame Charles Cahier och Mr Charles Cahier.

Madame Cahier debuterade som operasångerska samma år och framgången var stor från början. Inom ett par år kom det stora genombrottet. Den mäktige och fruktade chefen för kejsarliga hovoperan i Wien, Gustav Mahler, fick höra hennes härliga altröst och skrev ett 5-årigt kontrakt med henne – 40.000 kr i årslön och 4 månaders årlig permission. Under de närmaste åren gästade hon så gott som alla Europas scener.

Efter Mahlers död 1911 flyttade hon och familjen till München där hon var engagerad till 1914. Därefter ägnade hon sig åt gästspel i Europa och Amerika. Under båtresorna över till Atlanten annonserade hon också att hon gav privatlektioner. Åren 1915-16 gästspelade hon på kungliga operan i Stockholm och gjorde många bejublade sångarturneér i landsorten.

Den 19 augusti 1927 gav slottsfrun på Helgerum en konsert i Västrums kyrka.

Avkastningen anslogs till den konstnärliga utsmyckningen av kyrkan.

Den dagen var det fullsatt i kyrkan, minst 1.000 personer. Alla 5-kronorsbiljetter blev slutsålda och ytterligare bänkar sattes in med biljettpriser 3 kr, 2 kr och 1:50.

Paret skilde sig 1933 (enligt en annan uppgift 1938). Madame Cahier dog 1951, 76 år gammal. Hon hade judiskt blod vilket gjorde att hon inte fick så många gästspelserbjudanden längre. Enligt sonsonen var hon inte längre så intressant för mannen.

Hon var då 62 år gammal och som sopran är då karriären i regel slut.

Äldsta dottern var gift Forseth och bosatt i Norge. Den yngre dottern ägnade sig åt målarkonsten och for till Paris. Efter en tid återvände hon till Sverige men flyttade senare till systemen i Norge.

Efter skilsmässan från Madame Cahier hade Charles några förhållanden innan han 1942 gifte om sig med Vanja Erman. Paret bosatte sig i Stockholm. Vigseln ägde rum i Helgerums slottskapell, som han enligt en tidningsartikel därmed invigde, något som ej är riktigt. Efter 1933 bodde Charles sommartid i en liten fiskarstuga, som han hyrde av familjen Nelson. I den tidigare nämnda tidningsartikeln kallade han den sportstuga. Stugan var tidigare reveterad, men utan att fråga ägarna målade han den röd – den återställdes senare.

Enligt Ingrid Nelson var Charles inte särskilt omtyckt av grannarna. Han ville uppträda som en herreman, var lite stor och märkvärdig av sig, ville verka flott och världsman, vilket framgår av hans brev till Oskarshamns-Tidningen, publicerat in extenso.

När Ingvar Nelson fötts 1926 kom Cahier ridande och slängde skrattande en bukett rosor på verandan.

Att Charles Cahier titulerades sanatoriedirektör kan ha berott på att han i Frankrike

drivit några "spa-anläggningar". Han var iderik och engagerade sig i åtskilligt. Bland annat bildade han 1917 ett konsertbolag, men klarade ej av att sköta det ekonomiskt. Det övertogs året efter av Envall, som drev det framgångsrikt. Enligt sonsonen skulle Cahier behövt en ekonomiskt insatt person som medhjälpare. Man kan nog säga att han var manisk till sin läggning och fabulerade mycket. Detta senare enligt sonsonen.

Det dröjde inte många år förrän slottet fick byta ägare. År 1940 överlämnades det som donation till Svenska Tonsättares Förening som vilo- och ålderdomshem för musiker. STIM fick överta skulder på 150.000 kronor. Dessutom ville Cahier ha ett årligt apanage på 5.000 konor.

Den perioden blev inte långvarig. År 1945 såldes slottet igen – nu till Kalmar Läns Köpmannaförbund, som bildade föreningen "Helgerums slott".

År 1953 köptes slottet av:

KERSTIN OCH SVEN WAHLOVIST 1953-200?

De hade besökt slottet vid ett flertal tillfällen under några års tid. Nu när det skulle säljas kunde de kanske inte återvända och då beslöt de sig för att köpa det.

Det var ett ganska förfallet slott de satsade på - ett gigantiskt restaureringsarbete påbörjades – slottet, flyglarna och paviljongerna. Entreprenör var Lennart Hoffman och han lovordades tillsammans med sina medhjälpare för det fina resultat som uppnåts. Paret Wahlquist är de som har bott längs på Helgerum. De gjorde slottet till ett begrepp i Västervik med omnejd genom att ordna festmiddagar, bröllop och andra begivenheter.

År 1991 kom det besök till Helgerum. Det var amatörhistorikern Jan Skoglöw, som i sin hand höll en bok som tillhört Charles de Mornay, Anna Trolles make. Han var krigshjälte, landsförrädare och herre på det forna Helgerum. Att hålla boken i handen och veta att för 430 år sedan låg den i Mornays hand – det var för honom obeskrivligt. Det som gör boken till en ovärderlig klenod för Skoglöw är två handskrivna rader längst ner på bokens första sida "Charles de Mornay, Vnus, Vni, Semper". De Mornays latinska motto – "Man är sig själv närmast".

Idag är det ödsligt på Helgerum sedan Kerstin – 100 år gammal – har måst överge sitt kära slott. Hon bor nu på Dalsgården i Gunnebo.

Förfallet börjar märkas.

Som avslutning på historien om Helgerum och dess uppsatta kvinnor och män är det på sin plats att nämna den stora skara av arbetare – både män och kvinnor – som gjorde det möjligt för godset att utvecklas. De är värda ett stort minnesmärke!

Vi får hoppas att en ny ägare snart dyker upp och att det gamla fina slottet åter får uppleva en renässans?

En enkel sammanfattning av händelserna på Helgerum från 1300-talet till 2000-talet har gjorts av medlemmarna i ABF:s studiecirkel och "Ellen Keys vänner i Tjust":

*Sonja Jonasson, vid pennan
Kerstin Agerman
Tord Bemerfeldt
Gun Benjaminsson
Hans Carlsson
Anitha Johansson
Barbro Magnusson
Bengt Myrgård
Carin Myrgård
Rose-Marie Möller
Ingegerd Sandelin
Solveig Stenström
Julia Söderlind
Kerstin Söderström*

<i>Källor: Manne Hofrén:</i>	<i>Helgerum i Tjust 1949.</i>
<i>Petter Åkerman:</i>	<i>Ankarsrums Bruk 350 år, 2003.</i>
<i>Petter Åkerman:</i>	<i>Sällsamheter i Småland, 1988.</i>
<i>Arne Sandelin / Åke Skiöld:</i>	<i>Cederflychtska huset, 1994.</i>
<i>Ellen Key:</i>	<i>Minnen av och om Emil Key, 1915-17.</i>
<i>Sigrid Leijonhufvud:</i>	<i>Sophie Adlersparre (Esselde), 1922.</i>
<i>Ellen Liliedahl (red.):</i>	<i>Svensk Yrkeskvinna, 1950.</i>
<i>Västerviks-Tidningen.</i>	
<i>Kristianstads Läns Tidnings AB.</i>	

När Charles Cahier köpte Helgerum hösten 1924 hade det åren 1902-1924 haft flera olika ägare. Sommaren 1925 var den första som familjen tillbringade där. Slottet rustades upp och möbler inköptes från Tyskland. När Cahier 1940 sålde slottet till Stim, övertog de skulderna på 150.000. Dessutom ville Cahier ha ett årligt apanage på 5000.

Charles Cahier, f. 1868, hette ursprungligen Gottfried Carlsson. Hans far kom som helt ung från Skåne till Stockholm och modern härstammade från Munktell-släkten och de kom att tillhöra den s.k. Skeppsbroadeln. Sonen var egentligen tänkt för den militära banan, men började studera medicin. Tydligt blev det inte så mycket medicinstudier, ty han gick till sjöss, enligt uppgift av Ingrid Nelson, Västrum, som smörgåsnisse och/eller massör på en Amerikabåt.

Mrs. Cahier, Sara Jane, var född Layton-Walker från Nashville, Tennessee, USA.

Enligt sonsonen Hans Cahier arbetade hon som servitris på ett café, när Gottfried Carlsson blev förälskad i henne. När paret gifte sig 1904 hade hon två döttrar. De hade 3 barn. Dottern Dagmar, f. 1896, sonen Carolus, f. 1898, dottern Ingeborg, f. 1900. Den yngre dottern vistades ett par år i Paris, men bosatte sig sedan hos sin syster i Norge. Familjen tog sig namnet Cahier och mannen tog sig även förnamnet Charles. De bodde då i Nizza. I äktenskapet föddes sonen Carolus, sedermera brandchef i Luleå.

Mme Cahier debuterade alltså 1904, ryktet om henne spreds och Mahler engagerade henne till Wien, där hon blev Kejsarligen Operans primadonna. Efter Mahlers död 1911 flyttade hon och familjen till München, där hon var engagerad till 1914. Därefter ägnade hon sig åt gästspel i Europa och Amerika. Under båtresorna över Atlanten annonserade hon också att hon gav privatlektioner.

Somrarna tillbringades på Helgerum. Paret skilde sig 1933 och Mme Cahier dog 1951.

Enligt sonsonen skulle orsaken till skilsmässan ha varit att hon för mannen ej längre "var så intressant". Mme Cahier hade judiskt blod, vilket gjorde att hon inte fick så många gästspelserbjudanden längre och då var hon enligt sonsonen "inte längre så intressant" för mannen. Hon var då 62 år och som sopran är ju i regel karriären då i stort sett slut.

Efter skilsmässan från Mme Cahier hade Charles Cahier några förhållanden innan han 1942 gifte om sig med Vanja Erman. Paret var bosatt i Stockholm. Vigseln ägde rum i Helgerums slottskapell, som han enligt tidningsartikeln härmed invigde, något som ej är riktigt.

Efter skilsmässan från Mme Cahier vistades Charles Cahier sommartid i en tidigare liten fiskarstuga, som han hyrde av familjen Nelson. I tidningsartikeln kallar han den för sportstuga. Stugan var tidigare reviterad, men utan att fråga ägarna målade han den röd. – Den återställdes senare.

Enligt Ingrid Nelson var Charles Cahier inte särskilt omtyckt av grannarna. Han ville uppträda som en herreman, var lite "stor och märkvärdig av sig".

Ville verka flott, världsvan, vilket framgår av hans brev till Oskarshamnstidningen, publicerat in extenso. När Ingvar Nelson fötts 1926, kom Cahier ridande och slängde skrattande en bukett rosor på verandan.

Den äldsta dottern var gift Forsell och bosatt i Norge.

Att Charles Cahier titulerades "sanatoriedirektör" kan ha berott på att han i Frankrike drivit några "spa"-anläggningar. Han var idérisk och engagerade sig i åtskilligt, bl.a. bildade han ett konsertholag 1917 men klarade ej av att sköta det ekonomiskt. Det övertogs av Envall, som drev det framgångsrikt. Enligt sonsonen skulle Cahier behövt en ekonomiskt insatt person som medhjälpare. Man kan nog säga att han var manisk till sin läggning och han fabulerade mycket.

Han hade ett särskilt brevpapper ombord på båten. Han var en duktig seglare.

Ingegerd Sandelin

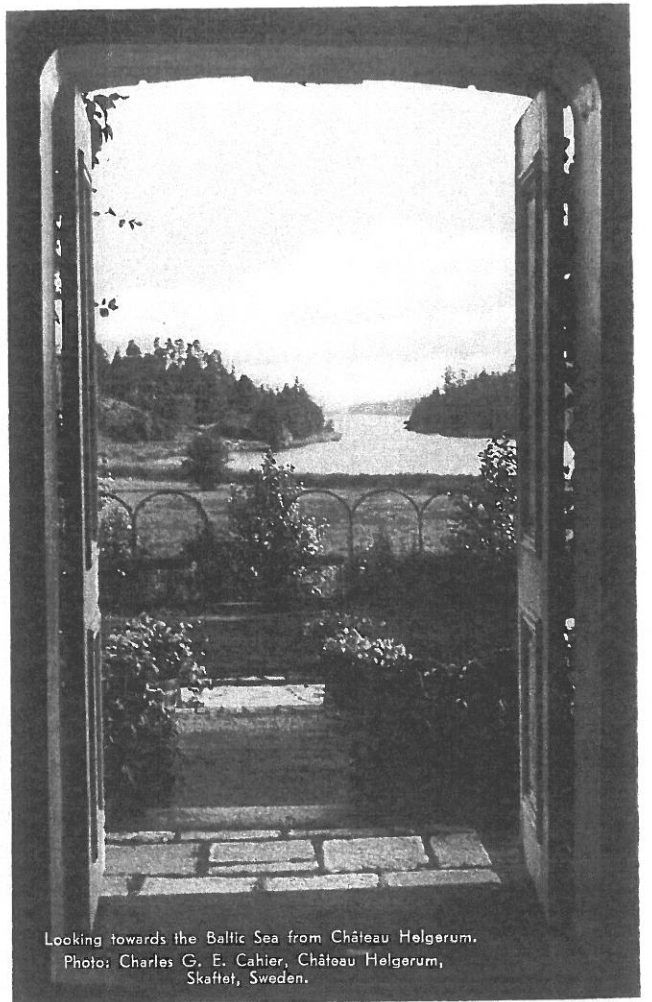

Helgerum Slott, Skaflet, Sweden.

Charles G. E. Cahier,
Slottsherre till Helgerum,
Skaflet, Sweden.

UNA PAULET
1938

Looking towards the Baltic Sea from Château Helgerum.
Photo: Charles G. E. Cahier, Château Helgerum,
Skaflet, Sweden.

Helgerums slott.

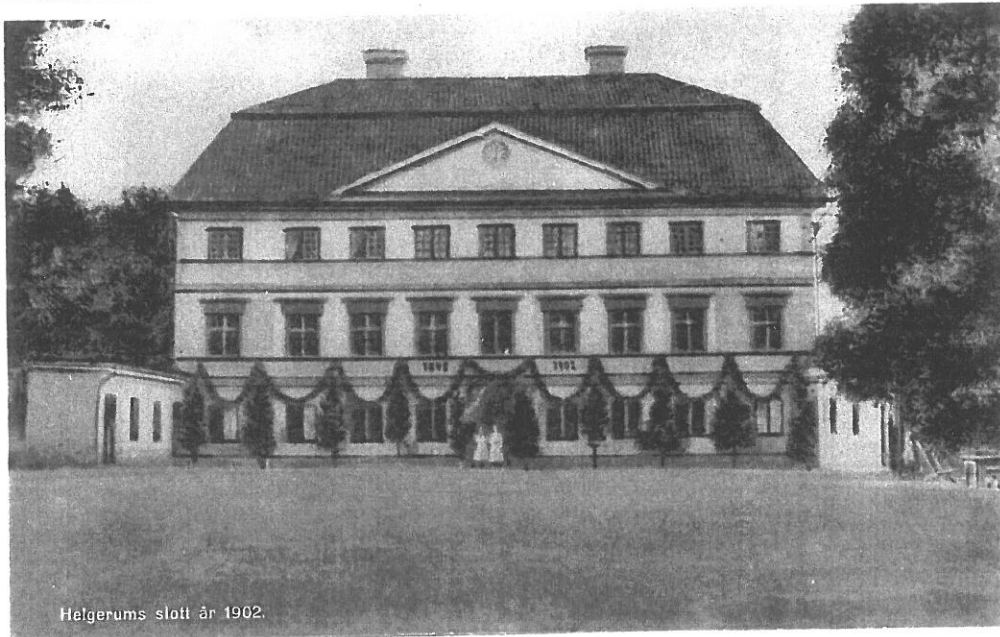

Helgerums Slott. Musiksalongen.

Runda Salongen, Helgerums Slott

Foto: Hovfotograf Wallander, Kalmar.

Helgerums slott år 1902.

HELGERUM SLOTT,
Skåtet, Sweden.

Charles G. E. Cahier,

Välkomna till Helgerum i Tjusis
bedärande skärgård. Upplysningar i
min Stockholms-väning,
Torstensonsgatan 4, tel. 672244.

Charles G. E. Cahier
vid plannen ö S. Y. "Orphée X" på väg från
Helgerum till Stockholm.

Medverkande:

Sonja Jonasson

Barbro Magnusson

Rose-Marie Möller

Ingegerd Sandelin

Hans Carlsson bidrog med bilderna